



Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA IŠVADA,
pateikta 2016 m. balandžio 5 d.¹

Byla C-57/15

United Video Properties Inc.
prieš
Telenet NV

(Hof Van Beroep te Antwerpen (Antverpeno apeliacinis teismas) (Belgija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Intelektinės nuosavybės teisės — Direktyva 2004/48/EB — 14 straipsnis — Teismo išlaidos — Advokato ir eksperto išlaidų kompensavimas — Maksimali advokato honoraro riba“

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą *Hof Van Beroep te Antwerpen* (Antverpeno apeliacinis teismas) keliamų klausimų apimtis aiškiai ribota, bet iš tikrųjų jie susiję su kebliomis teisinėmis problemomis. Nors prejudiciniai klausimai iš esmės susiję tik su nacionalinių (šiuo atveju – Belgijos) taisyklių dėl tam tikrų su teismo procesu susijusių išlaidų, kurias turi padengti bylą pralaimėjusi šalis, kompensavimo, atitiktimi Sąjungos teisei, kartu jie suteikia pagrindą plačiau apsvarstyti Sąjungos teisės aktų poveikį valstybių narių teisės aktams, reglamentuojantiems civilinį procesą.

2. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo abejonės susijusios su Belgijos sistemos (teisės aktų ir Kasacinio Teismo praktikos) taikymu išlaidų dalims: advokatų honorarui ir ekspertų išlaidoms teismo procese dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo. Kadangi Direktyvoje 2004/48/EB yra konkreti nuostata dėl teismo išlaidų², ją iš esmės turi atitikti kiekvienos valstybės narės proceso teisės normos. Kyla klausimas, kaip, jei įmanoma, suderinti Civilinio proceso kodeksą ir Belgijos Kasacinio Teismo praktiką, nes ir šis kodeksas, ir teismo praktika apskritai taikomi įvairių rūšių byloms, susijusioms su Sąjungos teisės „sektoriumi“, ypač intelektinės nuosavybės byloms.

3. Akivaizdu, kad kai kuriose direktyvose, tarp jų – ir direktyvoje, kurioje įtvirtintas Teisingumo Teismo jurisdikcijos teisinis pagrindas šioje byloje, kuri kitu atveju priklausytų išimtinai valstybių narių jurisdikcijai, siekiama suderinti tam tikras valstybių narių proceso normas. Logiška, kad šių direktyvų taikymo sritis apima tik vieną ar kelis atskirus sektorius (intelektinė nuosavybė, konkurencijos apsauga, aplinkosauga, vartotojų apsauga ir kt.). Konkrečiam sektoriui taikomų proceso normų (kurios ne visada dera tarpusavyje), turinčių būti perkeltų į nacionalinę teisę, įvairovė gali sukelti nenumatytų pasekmių, pavyzdžiui, proceso teisės nevienodumą tose šalyse, kurioms po daugelio metų ir didelių kodifikavimo pastangų pavyko priimti bendruosius procesą reglamentuojančius teisės aktus būtent tam, kad nebeliktų ankstesnių proceso rūšių įvairovės ir būtų numatytas vienas bendras procesas

¹ — Originalo kalba: ispanų.

² — 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl intelektinės nuosavybės teisių (OL L 157, p. 45; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 2 t., p. 32; toliau – direktyva).

4. Pagrindinėje byloje visų pirma siekiama nustatyti bylą laimėjusios šalies advokato honoraro, priteisiamo iš pralaimėjusios šalies, dydį atsižvelgiant į Belgijos teisės aktus, kuriuose šiuo tikslu numatyta maksimali riba. Antra, kalbant apie ekspertų išlaidas, sunkumų kyla ne tiek dėl sumos apskaičiavimo, kiek dėl pačios mokėjimo prievolės atsiradimo, atsižvelgiant į Belgijos Kasacinio Teismo praktiką šiuo klausimu. Neaišku, ar minėtos ribos nustatymas ir teismų praktikoje nustatytas kriterijus yra suderinami su direktyvos 14 straipsniu.

5. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą padės išsiaiškinti, ar valstybės narės turi tam tikrą reglamentavimo laisvę nustatydamos teismo proceso išlaidų, kurias turi padengti pralaimėjusi šalis, kompensavimo sistemą, pagal kurią išlaidos ribojamos arba nustatoma maksimali išlaidų riba, arba apskritai jos netaikyti, jei abiem atvejais bylos patenka į direktyvos taikymo sritį.

I – Teisinis pagrindas

A – Sąjungos teisė

1. Direktyva

6. Direktyvos 4, 5, 10 ir 26 konstatuojamosiose dalyse nustatyta:

„4) Tarptautiniu lygiu visos valstybės narės ir pati Bendrija savo kompetencijos ribose privalo laikytis Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (toliau – TRIPS sutartis), patvirtinta daugiašalių Urugvajaus raundo derybų metu, Tarybos sprendimu 94/800/EB <...> ir sudaryta Pasaulio prekybos organizacijos sistemoje.

5) TRIPS sutartyje visų pirma yra nuostatos dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo priemonių, kurios yra bendri tarptautiniu lygiu taikomi standartai, įgyvendinami visose valstybėse narėse. Ši direktyva nepažeidžia valstybių narių tarptautinių įsipareigojimų, įskaitant įsipareigojimus pagal TRIPS sutartį.“

„10) Šios direktyvos tikslas – suderinti teisės sistemas, kad vidaus rinkoje būtų užtikrintas aukštas, vienodas ir vieningas [intelektinės nuosavybės] apsaugos lygis.“

„26) Siekiant kompensuoti patirtą žalą dėl pažeidimo, kurį padarė pažeidėjas, vykdęs veiklą žinodamas arba pagrįstai galėjęs žinoti, kad dėl tokios veiklos bus įvykdytas toks pažeidimas, teisių turėtoji turėtų būti skiriama tokia žalos atlyginimo suma, kuri leistų atsižvelgti į visus svarbius aspektus, tokius kaip teisių turėtojo negautos pajamos arba pažeidėjo neteisėtai gauta nauda ir atitinkamais atvejais moralinė teisių turėtoji padaryta žala. <...> Siekiama ne numatyti pareigą nustatyti baudžiamąsias žalos atlyginimo sumas, o užtikrinti, kad kompensacija būtų paremta objektyviu kriterijumi, atsižvelgiant į teisių turėtojo patirtas išlaidas, tokias kaip identifikavimo ir tyrimų sąnaudos.“

7. 1 straipsnyje numatyta:

„Ši direktyva nustato priemones, procedūras ir gynybos būdus užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių gynimą. Šioje direktyvoje terminas „intelektinės nuosavybės teisės“ apima pramoninės nuosavybės teises.“

8. 3 straipsnyje nustatyta, kad valstybių narių „bendrasis įsipareigojimas“ dėl „priemonių, procedūrų ir gynybos būdų“ reglamentuojamas II skyriuje:

„1. Valstybės narės numato priemones, procedūras ir gynybos būdus, būtinus užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių, kurioms taikoma ši direktyva, vykdymą. Tos papildomos priemonės, procedūros ir gynybos būdai turi būti sąžiningi, teisingi ir neturi būti komplikuoti ar brangūs, ar sukelti nepagrįstą vėlavimą ar delsimą.

2. Tos priemonės, procedūros ir gynybos būdai taip pat turi būti veiksmingi, proporcingi ir atgrasantys; jie turi būti taikomi tokiu būdu, kad nebūtų sukuriamos kliūtys teisėtai prekybai ir numatytų apsaugos priemonės nuo piktnaudžiavimo jomis.“

9. II skyriaus 6 skirsnyje „Žala ir teismo išlaidos“ esantys 13 ir 14 straipsniai suformuluoti taip:

„13 straipsnis

<...>

2. Valstybės narės užtikrina, kad kompetentingos teismo institucijos nukentėjusiojo asmens prašymu, reikalaujant pažeidėjo, kuris žinodamas arba turėdamas pakankamą pagrindą žinoti, dalyvavo teisės pažeidžiančioje veikloje, atlyginti teisių turėtojų žalą, kuri atitiktų faktiškai jo patirtus nuostolius dėl pažeidimo. Nustatydamos nuostolių dydį, teismo institucijos:

a) atsižvelgia į visus atitinkamus aspektus, tokius kaip neigiamos ekonominės pasekmės, įskaitant negautas pajamas, kurių neįgijo nukentėjusioji šalis, neteisėtai gautą pažeidėjo naudą ir atitinkamais atvejais kitus ne ekonominius veiksnius, tokius kaip dėl pažeidimo teisių turėtojo patirtą moralinę žalą;

arba

b) kaip alternatyvą a punktui, jos gali atitinkamais atvejais nustatyti vienkartinę žalos atlyginimo sumą, remdamosi tokiais elementais kaip bent autorinis atlyginimas ar vienkartinis mokestis, kuris būtų sumokėtas, jei pažeidėjas būtų prašęs leidimo naudotis atitinkama intelektinės nuosavybės teise.

2. Kai pažeidėjas dalyvavo teisės pažeidžiančioje veikloje nežinodamas arba neturėdamas pagrindo [to] žinoti, valstybės narės gali nustatyti, kad teismo institucijos galėtų reikalauti atiduoti pilną arba atlyginti žalą, ir tai galėtų būti iš anksto nustatyta.

14 straipsnis

<...>

Valstybės narės užtikrina, kad laimėjusios šalies patirtas pagrįstas ir proporcingas teismo ir kitas išlaidas paprastai padengtų pralaimėjusioji šalis, jei tai neprieštarauja teisingumui.“

B – *Nacionalinė teisė*

10. Remiantis 1967 m. spalio 10 d. Belgijos teismų kodekso (*Gerechtig Wetboek*) 827 straipsnio 1 pastraipa, ieškinį atsiėmusiai šaliai kyla pareiga padengti teismo išlaidas.

11. Pagal minėto kodekso 1017 straipsnį galutiniu sprendimu iš šalies, kurios reikalavimai nebuvo patenkinti, priteisiamos teismo išlaidos, nebent specialiuosiuose įstatymuose numatyta kitaip, ir nepažeidžiant šalių susitarimo; prirėikus šis klausimas sprendžiamas sprendime.

12. Minėto kodekso 1018 straipsnio 4 ir 6 dalyse nustatyta, kad išlaidos apima:

- visų tyrimo priemonių išlaidas, konkrečiai – liudytojų ir ekspertų *išlaidas*;
- bylinėjimosi išlaidų atlyginimą pagal Teismų kodekso 1022 straipsnį.

13. Remiantis minėto kodekso 1022 straipsniu, bylinėjimosi išlaidų atlyginimas atitinka fiksuotą bylą laimėjusios šalies advokatų išlaidų ir honoraro sumą.

Ministrų Tarybos patvirtintu dekretu nustatyta maksimali ir minimali bylinėjimosi išlaidų atlyginimo suma, kuri visų pirma priklauso nuo bylos pobūdžio ir svarbos.

Vienos iš šalių prašymu teisėjas motyvuotu sprendimu gali sumažinti arba padidinti atlygintą bylinėjimosi išlaidų sumą, neviršydamas dekrete numatytos maksimalios ir minimalios sumos. Priimdamas sprendimą teisėjas atsižvelgia į:

- pralaimėjusios šalies finansinę padėtį, kai ketinama sumažinti bylinėjimosi išlaidų atlyginimo sumą,
- bylos sudėtingumą,
- kompensacijas, kurios pagal sutartį numatytos laimėjusiai šaliai, ir
- akivaizdų reikalavimų nepagrįstumą.

Nė viena šalis neprivalo už kitos šalies advokato pagalbą sumokėti atlyginimo, viršijančio bylinėjimosi išlaidų atlyginimo sumą.

14. 2007 m. spalio 26 d. Karaliaus dekrete (toliau – Karaliaus dekretas) nustatyti Teismų kodekso 1022 straipsnyje numatytų minimalių ir maksimalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo tarifai. Pagal Karaliaus dekreto 2 straipsnį, išskyrus šio dekreto 4 straipsnyje numatytus atvejus, nustatomas toks bylinėjimosi išlaidų atlyginimas bylose dėl pinigais įvertinti galimų reikalavimų:

	Bazinė suma	Minimali suma	Maksimali suma
Iki 250,00	150,00	75,00	300,00
Nuo 250,01 iki 750,00	200,00	125,00	500,00
Nuo 750,01 iki 2 500,00	400,00	200,00	1 000,00
Nuo 2 500,01 iki 5 000,00	650,00	375,00	1 500,00
Nuo 5 000,01 iki 10 000,00	900,00	500,00	2 000,00
Nuo 10 000,01 iki 20 000,00	1 100,00	625,00	2 500,00
Nuo 20 000,01 iki 40 000,00	2 000,00	1 000,00	4 000,00
Nuo 40 000,01 iki 60 000,00	2 500,00	1 000,00	5 000,00
Nuo 60 000,01 iki 100 000,00	3 000,00	1 000,00	6 000,00

Nuo 100 000,01 iki 250 000,00	5 000,00	1 000,00	10 000,00
Nuo 250 000,01 iki 500 000,00	7 000,00	1 000,00	14 000,00
Nuo 500 000,01 iki 1 000.000,00	10 000,00	1 000,00	20 000,00
Nuo 1 000 000,01	15 000,00	1 000,00	30 000,00

Pagal Karaliaus dekreto 3 straipsnį bylose dėl pinigais negalimų įvertinti reikalavimų bazinė bylinėjimosi išlaidų atlyginimo suma yra 1 200 EUR, minimali suma – 75 EUR, o maksimali suma – 10 000 EUR.

Karaliaus dekreto 8 straipsnyje numatyta minėtų sumų atnaujinimo sistema.

II – Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės ir prejudiciniai klausimai

15. *United Video Properties, Inc.* (toliau – UVP) yra 2008 m. kovo 27 d. išduoto Europos patento EP 1327209 sistemoms ir procesams, skirtiems duomenims saugoti užsakomųjų medijos paslaugų išvesties sistemos serveriuose, savininkė. Manydama, kad *Telenet NV* (toliau – *Telenet*) pažeidė jos teises į minėtą patentą, 2011 m. birželio 7 d. UVP pareiškė ieškinį šiai bendrovei. Jame iš esmės prašoma pripažinti, kad *Telenet* pažeidė UVP patentą, ir įpareigoti nutraukti tiesioginius ir netiesioginius patento pažeidimus. Be to, iš *Telenet* prašoma priteisti bylinėjimosi išlaidas.

16. 2012 m. balandžio 3 d. *Rechtbank van Koophandel te Antwerpen* (Antverpeno komercinis teismas) pirmininko pavaduotojo nutartimi, *Telenet* pateikus priešieškinį, Belgijai skirta patento EP 1 327 209 dalis buvo pripažinta neatitinkančia naujumo sąlygos ir iš UVP priteista 11 000 EUR bylinėjimosi išlaidų suma. 2012 m. rugpjūčio 27 d. UVP apskundė šį sprendimą *Hof Van Beroep te Antwerpen* (Antverpeno apeliacinis teismas).

17. Kartu UVP pareiškė ieškinį įmonei *Virgin Media* (ji nedalyvauja pagrindinėje byloje) dėl Anglijai skirtos to paties patento dalies. Londono *High Court* 2014 m. liepos 14 d. nusprendė panaikinti patentą nesant išradimo lygio. Atsižvelgusi į Londono *High Court* ir *Rechtbank van Koophandel te Antwerpen* pirmininko pavaduotojo nutartis UVP nusprendė atsiimti apeliacinį skundą ir šiuo tikslu 2014 m. rugpjūčio 14 d. pateikė prašymą; šis buvo patenkintas tų pačių metų spalio 24 d.

18. Atsižvelgdama į tai, kad UVP atsiėmė savo reikalavimus, *Telenet* prašė *Hof Van Beroep te Antwerpen* (Antverpeno apeliacinis teismas) patvirtinti ir pripažinti:

- kad 2007 m. spalio 21 d. Įstatymas dėl advokato honoraro ir išlaidų padengimo ir Karaliaus dekretas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo tarifų nustatymo prieštarauja direktyvos 14 straipsniui,
- kad *Hof van Cassatie* (Kasacinis teismas) praktika, pagal kurią užmokestis ir išlaidos už technines ekspertų konsultacijas iš pralaimėjusios šalies gali būti priteisiami tik esant neteisėtam elgesiui, taip pat prieštarauja direktyvos 14 straipsniui,
- galiausiai ji buvo suinteresuota, kad iš UVP būtų priteista sumokėti *Telenet* 185 462,55 EUR advokatų išlaidoms padengti ir 44 400 EUR išlaidoms, susijusioms su ekspertu – patentinio patikėtinio – technine pagalba, padengti.

19. Remiantis *Telenet* argumentais dėl bylinėjimosi išlaidų jai priteisimo (vienintelis pagrindinėje byloje likęs punktas), Belgijos teisėje nustatyta, kad tokias išlaidas turi padengti pralaimėjusi šalis. Tačiau tam, kad bylą pralaimėjusiai šaliai būtų nustatytos konkrečios privalomos kompensuoti advokato išlaidos, Karaliaus dekretu nustatyta maksimali suma, į kurią privaloma atsižvelgti, o tai, *Telenet* nuomone, prieštarauja direktyvos 14 straipsniui.

20. Be to, dėl išlaidų už eksperto techninę pagalbą, kurioms netaikomi 2007 m. balandžio 21 d. įstatymas ir Karaliaus dekretas, *Telenet*, remdamasi *Hof van Cassatie* (Kasacinis teismas) praktika, pažymi, kad tokios išlaidos gali būti kompensuojamos tik neteisėto bylą pralaimėjusios šalies elgesio atveju, o tai irgi prieštarauja direktyvos 14 straipsniui.

21. Šiomis aplinkybėmis *Hof Van Beroep te Antwerpen* (Antverpeno apeliacinis teismas) 2015 m. sausio 26 d. nutartyje pateikė tokius prejudicinius klausimus:

- „1. Ar Direktyvos dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 14 straipsnyje vartojamai sąvokai „pagrįstos ir proporcingos teismo ir kitos išlaidos“ prieštarauja Belgijos teisės normos, pagal kurias teismams suteikiama galimybė atsižvelgti į tiksliai nustatytus bylos ypatumus ir išlaidoms už advokato pagalbą numatyta įvairių fiksuotų tarifų sistema?
2. Ar Direktyvos dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 14 straipsnyje vartojamai sąvokai „pagrįstos ir proporcingos teismo ir kitos išlaidos“ prieštarauja teismų praktika, pagal kurią išlaidos techniniam konsultantui atlygintinos tik (atsižvelgiant į sutartinę ar nesutartinę atsakomybę) neteisėto elgesio atveju?“

III – Šalių argumentų santrauka

A – Dėl pirmojo klausimo

22. UVP nepateikia jokios pozicijos dėl šio prejudicinio klausimo ir teigia, kad jis susijęs su Europos Komisijos ir Belgijos vyriausybės ginču dėl tinkamo direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę.

23. *Telenet* teigia: kadangi ji laimėjo bylą, patenkančią į direktyvos taikymo sritį, taikytinas direktyvos 14 straipsnis, pagal kurį jai priklauso pagrįstas ir proporcingas pagrindinėje byloje patirtų teismo išlaidų atlyginimas, ir jį visą privalo užtikrinti pralaimėjusi šalis.

24. *Telenet* nuomone, „pagrįstos ir proporcingos teismo <...> išlaidos“ ir „teisingumas“ yra savarankiškos Sąjungos teisės sąvokos ir turėtų būti aiškinamos vienodai visoje Sąjungos teritorijoje. Priešingu atveju, atsižvelgiant į teismo praktiką, įtvirtintą Sprendime *Realchemie Nederland*³, būtų pažeistas direktyvos tikslas.

25. *Telenet* laikosi nuomonės, kad pagrindinis direktyvos tikslas neįgyvendinamas, jeigu intelektinės nuosavybės teisių turėtojai nėra pakankamai apsaugomi teismų, kaip yra Belgijoje, kai bylą laimėjusi šalis iš pralaimėjusios šalies gali atgauti tik nedidelę advokato honoraro dalį.

26. Norėdama pagrįsti ekonominių apribojimų nustatymo nepagrįstumą toje srityje, kur direktyva apribojimų nenumato, *Telenet* pagal analogiją remiasi Teisingumo Teismo praktika, konkrečiai – Sprendimu *McDonagh*⁴. Jos nuomone, nustatyta maksimali 11 000 EUR suma negali atitikti panašaus pobūdžio pagrįstumo, proporcingumo ir teisingumo sąvokų. Todėl pagal direktyvos 14 straipsnį neleidžiama nustatyti maksimalios bylą laimėjusios šalies išlaidų atlyginimo sumos.

3 — Byla C-406/09, EU:C:2011:668, 47 ir 48 punktai.

4 — Byla C-12/11, EU:C:2013:43, 40 ir 42 punktai.

27. Siekdama pagrįsti teiginį, kad nacionalinės teisės aktai, kuriuose pateikiami absoliutūs dydžiai arba kurie iš esmės neleidžia įvertinti bylos aplinkybių, kai direktyvose tokie griežti reikalavimai nenumatyti, neatitinka Teisingumo Teismo praktikos, *Telenet* cituoja bylose *Marshall* ir *VTB-VAB ir Galatea*⁵ priimtus sprendimus.

28. Komisijos teigimu, direktyvos 14 straipsnis suformuluotas labai bendrai. Jis nėra išsamus, be to, juo nustatoma taisyklė, pagal kurią leidžiama taikyti išimtis remiantis teisingumo kriterijumi, o tai reiškia, kad valstybės narės turi plačią diskreciją, kai perkelia direktyvą į vidaus teisę.

29. Komisijos nuomone, direktyvos 14 straipsnis turi būti aiškinamas atsižvelgiant į bendrą direktyvos tikslą (10 konstatuojamoji dalis) ir į Sprendimą *Realchemie Nederland*⁶, siekiant veiksmingos intelektinės nuosavybės apsaugos⁷. Be to, papildomai reikėtų atsižvelgti į šiuos faktus:

- konkretus direktyvos 14 straipsnio tikslas yra neleisti, kad nukentėjusioji šalis būtų atgrasyta inicijuoti teismo procesą, kad apgintų savo intelektinės nuosavybės teises⁸,
- dėl tokio proceso patiriamos išlaidos praktiškai galėtų labai kliudyti jį pradėti, o valstybių narių proceso teisės normų skirtumai egzistavo ne tik prieš perkeliant direktyvą į nacionalinę teisę, bet ir po jos perkėlimo⁹,
- atsižvelgiant į direktyvos 14 straipsnį galima pažymėti, jog jos 3 straipsnyje nustatyta, kad direktyvoje numatytos priemonės, procedūros ir gynimo būdai negali būti pernelyg komplikuoti ar brangūs; jie turėtų būti vienodai veiksmingi, proporcingi ir atgrasantys.

30. Komisijos nuomone, Belgijoje nustatyta fiksuotų advokato išlaidų nustatymo sistema neprieštarauja direktyvos 14 straipsniui. Galimybė ją nustatyti savo nuožiūra priklauso valstybėms narėms, nes niekur nenurodyta, kad šiuo ar kitais direktyvos straipsniais tokia galimybė būtų atmesta. Komisijos nuomone, ši sistema leidžia geriau vykdyti teisingumą ir ypač užtikrinti teisinį saugumą ir nuspėjamumą. Neaiškumai dėl išlaidų, kurias byloje reikia padengti ar susigrąžinti, gali sukelti nepatogumų pateikiant ieškinį teisme. Atgrasomasis poveikis taip pat galėtų turėti įtaką intelektinės nuosavybės teisių turėtojams. Jeigu teisės akte būtų reikalaujama padengti visas išlaidas, pralaimėjimo atveju šalis patirtų sunkių finansinių pasekmių. Ši galimybė taip pat galėtų jas atgrasyti nuo bylinėjimosi.

31. Belgijos vyriausybė, nurodydama direktyvos tikslus atsižvelgiant į jos 10 ir 11 konstatuojamąsias dalis, teigia, kad esminis direktyvos tikslas yra suteikti paprastesnę galimybę kreiptis į teismą siekiant užtikrinti geresnę intelektinės nuosavybės teisių apsaugą. To taip pat siekiama 2007 m. balandžio 21 d. Įstatymu dėl advokato honoraro ir išlaidų atlyginimo¹⁰, kaip nurodyta jo motyvuojamojoje dalyje. Be to, teisė kreiptis į teismą tiesiogiai kyla iš Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio.

5 — Sprendimas *Marshall* (C-271/91, EU:C:1993:335); taip pat Sprendimas *VTB-VAB ir Galatea* (C-261/07 ir C-299/07, EU:C:2009:244).

6 — Byla C-406/09, EU:C:2011:668. Pagal šį sprendimą pagrindinis direktyvos tikslas – suderinti valstybių narių teisės aktus siekiant užtikrinti aukšto lygio, lygiavertę ir homogenišką intelektinės nuosavybės apsaugą.

7 — Sprendimo *L'Oréal ir kt.* (C-324/09, EU:C:2011:474) 131 punktas.

8 — Sprendimo *Realchemie Nederland* (C-406/09, EU:C:2011:668) 48 punktas.

9 — http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2012/intellectual-property-rights/summary-of-responses_en.pdf

10 — Belgijos vyriausybė nurodo, kaip Belgijos Konstitucinis Teismas 2008 m. rugsėjo 18 d. Sprendimu Nr. 182/2008, priimtu byloje dėl 2007 m. balandžio 21 d. įstatymo atitikties Konstitucijai, pripažino, kad teisės aktų leidėjas siekė užtikrinti teisinį saugumą ir atsižvelgti į teismų praktikos pokyčius advokato išlaidų atlyginimo srityje, kartu užtikrinti visų asmenų teisę kreiptis į teismą.

32. Belgijos vyriausybė pažymi, kad Belgijos teisės aktų leidėjo sukurtos mišrios sistemos pranašumas – leisti apytikriai numatyti finansinę riziką bylos pralaimėjimo atveju, o tai ne tik palengvina galimybę kreiptis į teismą, bet ir apsaugo vieną iš šalių tuo atveju, kai kita šalis patiria nepagrįstų ir neproporcingų išlaidų. Be to, kalbama apie nacionalinės teisės aktą, kuris buvo priimtas prieš tai pasikonsultavus su Belgijos advokatų asociacijomis, kurios geriausiai žino, koks yra vidutinis honoraras bylose, tarp kurių yra ir su intelektine nuosavybe susijusios bylos, ir šioms asociacijoms pritarus.

33. Nyderlandų vyriausybė, remdamasi tuo, kad pradiniam Komisijos pasiūlyme¹¹ aiškiai buvo nurodytas advokato honoraras, o galutinėje redakcijoje to nebeliko, mano, kad direktyva valstybėms narėms paliekama laisvė nuspręsti, ar advokato išlaidos yra bylinėjimosi išlaidos, kurias privalo atlyginti bylą pralaimėjusi šalis. Siekdami pagrįsti šį teiginį, ji taip pat cituoja TRIPS sutarties 45 straipsnio 2 dalį, kuriuo grindžiama direktyva¹².

34. Nyderlandų vyriausybė nurodo teisę savo nuožiūra pasirinkti metodą, skirtą nustatyti atlygintinoms bylinėjimosi išlaidoms ir kad, remiantis nusistovėjusia teismų praktika, jeigu nėra tikslaus reglamentavimo, valstybės narės turi plačią diskreciją pasirinkti būdus, kaip užtikrinti visišką nuostatų veiksmingumą.

35. Be to, Nyderlandų vyriausybė pažymi, kad tokia plati diskrecija nėra atsitiktinė ir ji direktyvoje suteikiama sąmoningai. Šį teiginį visų pirma patvirtina 14 straipsnio tekstas, kuris suformuluotas bendrai ir lanksčiai, ir, antra, skirtingos direktyvos projekto¹³ ir galutinės jos redakcijos formuluotės, ypač žodžio „paprastai“ įtraukimas ir aiškios frazės „advokato honoraras“ panaikinimas. Nyderlandų vyriausybė taip pat nurodo, kad šie pakeitimai buvo padaryti atsižvelgiant į didelius įvairių nacionalinės teisės aktų skirtumus ir į tai, kad proceso teisės srityje valstybės narės iš principo turi autonomiją.

36. Todėl valstybės narės gali laisvai nustatyti, kokios advokato išlaidos ir jam mokamas užmokestis yra pagrįsti ir proporcingi ir šiuo tikslu numatyti fiksuoto dydžio ar kitokį užmokestį, tačiau bet kuriuo atveju turi užtikrinti visišką direktyvos 14 straipsnio veiksmingumą.

37. Šiuo straipsniu siekiama užtikrinti, kad šalys nebūtų atgrasomos nuo naudojimosi savo teisėmis. Advokato išlaidos yra aktualiausias ir mažiausiai iš anksto galimas numatyti aspektas, todėl gali būti kreipimosi į teismą kliūtis. Fiksuoto užmokesčio sistema padeda numatyti finansinę riziką, padaro ją aiškesnę ir taip panaikina didelę kreipimosi į teismą kliūtį. Be to, tokia sistema atitinka bendrą direktyvos 3 straipsnio reikalavimą, kad intelektinės nuosavybės gynimo priemonės, procedūros ir būdai neturi būti pernelyg komplikuoti ar brangūs. Fiksuotas užmokestis leidžia objektyviai nustatyti maksimalią sumą, kurią viršijus išlaidos nebebūtų nurodyto pobūdžio.

38. Galiausiai cituodama direktyvos 17 konstatuojamąją dalį Nyderlandų vyriausybė teigia, kad pagrįstumas ir proporcingumas turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes. Jei tarifas leidžia nustatyti pagrįstas ir proporcingas teismo išlaidas, direktyvos 14 straipsnis nedraudžia privalomai riboti advokato honoraro nustatant maksimalią sumą.

39. Trumpai tariant, Nyderlandų vyriausybė mano, kad įstatymu ar kitu būdu nustatyta fiksuotų tarifų sistema, pagal kurią atlygintinas advokato honoraras nustatomas pagal kiekvienos bylos aplinkybes, neprieštarauja direktyvos 14 straipsniui, jeigu šie tarifai atspindi pagrįstas ir proporcingas bylinėjimosi išlaidas.

11 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>

12 — Teisminės institucijos taip pat turi teisę reikalauti, kad pažeidėjas apmokėtų teisių turėtojo išlaidas, kurios gali apimti atitinkamas advokato išlaidas. (http://www.wipo.int/treaties/es/text.jsp?file_id=305906)

13 — <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/HTML/?uri=CELEX:52003PC0046&from=EN>

40. Lenkijos vyriausybės teigimu, direktyvos 14 straipsnyje reikalaujama, kad pralaimėjusi šalis padengtų tik pagrįstas ir proporcingas laimėjusios šalies teismo išlaidas, o ne visas išlaidas. Būtent fiksuoto tarifo nustatymas leidžia priteistas teismo išlaidas laikyti pagrįstomis.

41. Belgijos sistema suteikia galimybę pralaimėjusiai šaliai padengti laimėjusios šalies teismo išlaidas atsižvelgiant į priimtinas socialines ir ekonomines sąlygas. Be to, tokia sistema laimėjusiai šaliai neleidžiama įtraukti faktiškai nepatirtų ar nepagrįstų išlaidų, taikant neproporcingas priemones kitos šalies finansinių išteklių atžvilgiu arba veikiant nesąžiningai, siekiant pralaimėjusiai šaliai priskirti ne tik neigiamas jos reikalavimų atmetimo pasekmes, bet ir primesti faktiškai nepatirtas išlaidas.

42. Direktyvos 14 straipsnio tikslas – užtikrinti, kad nukentėjusi šalis nebūtų atgrasoma kreiptis į teismą ginti savo intelektinės nuosavybės teisių. Belgijos sistema leidžia šaliai iš anksto įvertinti išlaidas, kurios jai bus atlygintos arba kurias ji turės apmokėti. Taigi tarifas leidžia numatyti išlaidas ir prisideda prie šalių galimybės rinktis ginant savo teises.

B – Dėl antrojo klausimo

43. Nei UVP, nei Lenkijos vyriausybė dėl šio klausimo nepateikė pastabų.

44. *Telenet* nuomone, Belgijos teismų praktikoje nustatytas kriterijus (pagal kurį eksperto išlaidos kompensuojamos tik esant neteisėtam elgesiui) prieštarauja direktyvos 14 straipsniui. Šioje nuostatoje nenurodytas neteisėto elgesio kriterijus, o minimas „teisingumas“ yra tik bendrosios taisyklės, t. y. pagrįstų ir proporcingų išlaidų kompensavimo taisomasis mechanizmas, o ne jos atspirties taškas.

45. Komisijos nuomone, techninio konsultanto išlaidos patenka į 14 straipsnio teismo išlaidų sąvoką ir gali būti atlyginamos. Reikalavimas, kad išlaidos būtų atlyginamos tik neteisėto elgesio atveju, nesuderinamas su minėtu straipsniu dėl toliau išvardytų priežasčių:

- 14 straipsnio tekste toks kriterijus neminimas ir jis nesuteikia pagrindo manyti, kad ekspertų išlaidos turėtų būti vertinamos kitaip nei kitos išlaidos,
- neteisėto elgesio kriterijus labai kliudo laimėjusiai šaliai susigrąžinti išlaidas, patirtas dėl teismo procese pateiktų ekspertų įrodymų,
- Teisingumo Teismo praktikoje, nors ir suformuotoje kitose srityse, susijusiose su prievolės atlyginti žalą nustatymu, atmetama galimybė reikalauti neteisėto elgesio kaip papildomo elemento atsakomybei atsirasti¹⁴.

46. Belgijos vyriausybės teigimu, išlaidos už užmokestį ekspertams nepatenka į 2007 m. balandžio 21 d. įstatymo taikymo sritį. *Hof van Cassatie* (Belgijos Kasacinis teismas) pripažino šių išlaidų atlyginimo principą tam tikromis sąlygomis: reikia įrodyti tyčinį elgesį, kuris sukėlė žalą, atitinkančią ekspertų užmokestį ir išlaidas, ir jų priežastinį ryšį su neteisėtu elgesiu ir techninės konsultacijos poreikiu.

47. Belgijos vyriausybės nuomone, pagal minėtą praktiką leidžiama susigrąžinti visas ekspertų išlaidas, apimančias žalą, kurią turi atlyginti pralaimėjusi šalis remiantis sutartine arba deliktine atsakomybe. Taigi sistema suderinama su direktyvos 14 straipsniu.

48. Nyderlandų vyriausybės nuomone, pralaimėjusi šalis turi atlyginti ekspertų išlaidas, jei jos yra pagrįstos ir proporcingos. 14 straipsnis nesuteikia jokios galimybės aiškinti jį siaurai, t. y. kad ekspertų išlaidos būtų atlyginamos tik pralaimėjusios šalies neteisėto elgesio atveju.

14 — Sprendimai *Dekker* (C-177/88, EU:C:1990:383), *Draehmpaehl* (C-180/95, EU:C:1997:208) ir *Strabag* ir kt. (C-314/09, EU:C:2010:567).

IV – Analizė

A – Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

49. Direktyvos 14 straipsnyje vartojamos dvi teisinės sąvokos („laimėjusios šalies patirtos teismo išlaidos“ ir „kitos išlaidos“). Atsakant į pirmąjį prejudicinį klausimą, pažymėtina, kad šių sąvokų nereikia išsamiai analizuoti, nes advokato honoraras aiškiai patenka į teismo išlaidų sąvoką. „Teismo išlaidos“ pagal šios sąvokos apibrėžtį apima šį honorarą¹⁵ ir pagal Belgijos teisės aktus¹⁶, ir pagal kitas sistemas ir net pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamentą¹⁷.

50. Jeigu laimėjusios šalies advokato honoraras yra „pagrįstas ir proporcingas“, direktyvos 14 straipsnyje nustatyta *bendroji taisyklė*, kad ji padengti privalo pralaimėjusi šalis, „jei tai neprieštarauja teisingumui“. Šioje nuostatoje nustatyta bendroji taisyklė, kuriai gali būti taikomos įvairios išimtys: be kita ko, jei pasekmės, kurios kiltų pritaikius šią taisyklę, prieštarautų teisingumui.

51. Apibūdinimas „pagrįstos ir proporcingos“¹⁸ yra esminis sprendžiant, ar vienos šalies advokato honorarą turėtų padengti kita šalis, iš kurios priteisiamos teismo išlaidos. Turi būti tenkinamos abi sąlygos tam, kad būtų taikoma 14 straipsnio taisyklė, ir tai atitinka direktyvos 3 straipsnį, kuriame nustatyta, kad priemonės, procedūros ir gynybos būdai, skirti užtikrinti intelektinės nuosavybės teisių gynimui, turi būti „teisingi, sąžiningi ir proporcingi“.

52. Apie honoraro „pagrįstumą“ turi būti sprendžiama pirmiausia atsižvelgiant į „pagrįstus reikalavimus“, kaip siūloma direktyvos 14 straipsnio versijoje vokiečių k.¹⁹ Pagal nacionalinės teisės aktą advokato išlaidų atlyginimas galėtų būti laikomas nepagrįstu, kai, pavyzdžiui, šios profesijos atstovo dalyvavimas konkrečioje byloje yra nereikalingas, ar panašiais atvejais. Taigi, iš pralaimėjusios šalies reikalaujamos atlyginti teismo išlaidos taip pat gali apsiriboti tik tomis „būtinosiomis išlaidomis“, kurių patyrė bylą laimėjusi šalis²⁰.

53. Antra, reikia išanalizuoti, ar advokato honoraras yra „proporcingas“, t. y. ar jis tiesiogiai susijęs su įvairiais veiksniais, kuriuos vėl turi nustatyti nacionalinės teisės aktai ar teismas. Galima būtų atsižvelgti į tokius veiksnius, kaip ginčo dalykas, ginčo suma, iškeltų teisinių klausimų sudėtingumas, gynybai užtikrinti skirtas darbas, pralaimėjusios šalies ekonominis pajėgumas padengti teismo išlaidas ir kt., siekiant nuspręsti, ar advokato honoraras, kurį laimėjusi šalis siekia prisiteisti iš ginčą dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo pralaimėjusios šalies, juos atitinka (yra proporcingas).

15 — Nemanau, kad svarbu tai, kad rengiant direktyvą iš jos 14 straipsnio išbraukta konkreti nuoroda į advokato honorarą, nes, nepaisant to, ar tai aiškiai nurodyta, ar ne, tai yra viena iš pagrindinių teismo išlaidų rūšių.

16 — Žr. Belgijos teismų kodekso 1018 straipsnio 6 dalį.

17 — Procedūros reglamento 144 straipsnio b punktas. Teisingumo Teismas nuolat nurodo pagrįstumo, proporcingumo ir teisingo vertinimo sąvokas siekiant sukonkretinti teismo išlaidas, kurias privalo padengti bylos šalys. Žr. nutartis bylose *Deoleo / Aceites del Sur-Coosur* (C-498/07 P-DEP, EU:C:2013:302, 35 punktas); *Zafra Marroquín / Calvin Klein Trademark Trust*, (C-254/09 P-DEP, EU:C:2012:628, 31 punktas); *Internationaler Hilfsfonds / Komisija*, (C-208/11 P-DEP, EU:C:2013:304, 30 punktas); *Vokietija ir kt. / Komisija* (C-75/05 P ir C-80/05 P, EU:C:2013:458, 48 punktas); *BAVT / Schröder* (C-38/09 P-DEP, EU:C:2013:679, 36 punktas); *Elf Aquitaine / Komisija* (C-521/09 P-DEP, EU:C:2013:644, 28 punktas) ir *Wedl & Hofmann / Reber Holding* (C-141/13 P-DEP, EU:C:2015:133, 28 ir paskesni punktai).

18 — Kai kuriose direktyvos kalbinėse versijose abi sąlygos keliamos ir teismo išlaidoms, ir kitoms išlaidoms. Kitose kalbinėse versijose (prancūzų, ispanų, italų k.), priešingai – šios sąlygos taikomos tik teismo išlaidoms. Pagal direktyvą abi sąlygas reikėtų taikyti abiem išlaidų kategorijoms, kaip tai yra versijose anglų, vokiečių, portugalų ar nyderlandų k.

19 — Direktyvos 14 straipsnio versijoje vokiečių k. nurodoma „Prozesskosten und sonstigen Kosten <...> soweit sind *zumutbar* und angemessen“ (originale – be pasivirojo šrifto).

20 — „Būtinųjų išlaidų“ sąvoka vartojama minėtame Teisingumo Teismo procedūros reglamento 144 straipsnio „Atlygintinos išlaidos“, b punkte. Pirmiausia jos apima „kelionės bei gyvenimo išlaidas ir atstovo, patarėjo arba advokato atlyginimą“.

54. Šioje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nesprendė *Telenet* interesus ginančio advokato honoraro pagrįstumo ir proporcingumo klausimo. Toks sprendimas priklauso jo išimtinai jurisdikcijai ir Teisingumo Teismas negali priimti sprendimo vietoj minėto teismo. Atsakant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimą nereikia nagrinėti šio aspekto, nes jam priklauso diskrecija nustatyti, ar *Telenet* reikalaujama 185 462,55 EUR suma už išlaidas advokatui nustatytomis bylos aplinkybėmis yra pagrįsta ir proporcinga. Jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nuspręstų atsakyti teigiamai, jis dar turėtų įvertinti, ar šios sumos atlyginimas atitinka teisingumo reikalavimus, o tai jam suteikia neabejotiną veiksmų laisvę. Visi šie vertinimai visiškai nepriklauso nuo sprendimo dėl maksimalios sumos, kuri bus nagrinėjama toliau, pagrįstumo atsižvelgiant į Sąjungos teisę.

55. Nei visa direktyva, nei 14 straipsnis negali būti aiškinami atskirai nuo vertybių ir principų, kuriais grindžiama Sąjungos teisinė sistema, tarp kurių yra ir teisinis saugumas, ir teisė į veiksmingą teisminę gynybą kaip teisės kreiptis į teismą sudedamoji dalis.

56. Nepaisant to, kad kai kurios pastabos, ypač Belgijos vyriausybės pastabos, grindžiamos valstybių procesine autonomija, direktyvos 14 straipsnio aiškinimas neatsiejamas nuo teleologinio kriterijaus: jo tikslas – suderinti valstybių narių teisės sistemas, kad vidaus rinkoje būtų užtikrintas aukštas, vienodas ir *vieningas* intelektinės nuosavybės apsaugos lygis. Pagal tokią sistemą valstybės narės turi numatyti tikslas priemones, procedūras ir gynybos būdus, kad būtų paisoma intelektinės nuosavybės teisių, tačiau neperžengti pačioje direktyvoje nustatytą reglamentavimo ribų.

57. Atsižvelgiant į minėtą teisės aktą, reikia pateikti vieną pastabą, kuri yra svarbi: valstybių narių šioje srityje numatytos procedūros ir gynybos būdai negali būti „komplikuoti ar brangūs“ (direktyvos 3 straipsnio 1 dalis). Todėl atitinkamų bylų „išlaidos“ šalims negali lemti pernelyg didelės naštos²¹.

58. Sisteminiu požiūriu tame pačiame (šeštame) direktyvos skyriuje nurodyta „žala“ ir „teismo išlaidos“. Nors jos 26 konstatuojamojoje dalyje, nurodant patirtos žalos atlyginimą, teismo išlaidos neminimos, galima būtų teigti, kad bendra jų padėtis leidžia jas laikyti papildomu direktyvoje numatytu elementu siekiant papildomai apdrausti intelektinės nuosavybės teisių turėtoją. Tačiau tai daroma paprasčiausiai nustatant „bendrąją taisyklę“, kuriai gali būti taikomos išimtys, o jos taikymas priklauso nuo kitokių veiksmų nei tie, kurie sudaro žalos atlyginimo sistemą.

59. Teisingumo Teismas savo poziciją dėl bylinėjimosi išlaidų, patirtų intelektinės nuosavybės teisių gynimo byloje, klausimo pareiškė sprendimuose *Realchemie Nederland*²² ir *Diageo Brands*²³. Iš jų, ypač iš Sprendimo *Realchemie Nederland*²⁴ 49 punkto, galima daryti nurodytą išvadą, t. y. kad direktyvos 14 straipsnis yra papildomas elementas, kai intelektinės nuosavybės teisės turėtojui atlyginama visa partirta žala. Be to, Teisingumo Teismas pabrėžia, kad pagal direktyvos 14 straipsnį siekiama sustiprinti intelektinės nuosavybės apsaugos lygį, vengiant, kad nukentėjusi šalis būtų atgrasyta pradėti teisminį procesą savo teisėms apginti.

21 — Toks pats susirūpinimas išreikštas 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2003/35/EB, kurioje numatytos priemonės, skirtos įtraukti visuomenę į tam tikrų planų ir programų, susijusių su aplinkosauga, rengimą, iš dalies keičiančioje Tarybos direktyvas 85/337/EB ir 96/61/EB (OL L 156, 2003, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 17 t., p. 466) dėl visuomenės įsitraukimo ir teisės kreiptis į teismus. Pastarųjų direktyvų atitinkamai 10a straipsnio 5 dalyje ir 15a straipsnio penktoje pastraipoje reikalaujama, kad teisminės procedūros pernelyg neapsunkintų.

22 — Byla C-406/09, EU:C:2011:668, 48 ir 49 punktai.

23 — Byla C-681/13, EU:C:2015:471, 72 punktas.

24 — Byla C-406/09, EU:C:2011:668. Bendras principas – intelektinės nuosavybės teisės pažeidusiam asmeniui tenka visos ekonominės jo elgesio pasekmės.

60. Tačiau Sprendime *Realchemie Nederland* Teisingumo Teismas nesprenė teismo išlaidų pagrįstumo ir proporcingumo klausimo, nes to nereikėjo toje byloje nagrinėjant prašymą priimti prejudicinį sprendimą²⁵. Kadangi 14 straipsnio aiškinimo ir taikymo klausimai dar nėra išspręsti, jie ir yra šio prejudicinio klausimo dalykas.

61. Teisinio saugumo principas, aiškiai įtvirtintas teismo praktikoje, yra susijęs su teismo sprendimo nuspėjamumu. Teisingumo Teismas ne kartą nurodė, kad „<...> Sąjungos teisės aktai turi būti aiškūs, o jų taikymas iš anksto numanomas teisės subjektų. Šis teisinio saugumo reikalavimas itin griežtai taikomas, kai teisės nuostatos gali turėti finansinių pasekmių, kad suinteresuotieji asmenys galėtų tiksliai žinoti jiems šiomis teisės nuostatomis nustatytų pareigų apimtį“²⁶.

62. Pagal minėtą principą, į kurį reikia atsižvelgti siekiant tinkamai išaiškinti direktyvos 14 straipsnį, valstybės narės turi sukurti mechanizmus, kurie leistų numatyti teismo išlaidas. Iš tiesų Sprendime *Komisija / Jungtinė Karalystė*²⁷ analizuodamas anglų teisę dėl „su bylinėjimosi išlaidomis susijusių apsaugos priemonių“ Teisingumo Teismas įvardijo poreikį užtikrinti pagrįstą numatomumą tiek dėl prievolės apmokėti teismo proceso išlaidas, tiek dėl jų sumos.

63. Todėl nenuostabu, kad kai kurios pastabas raštu pateikusios šalys papildomai pažymėjo, kad numatomumas ir teisinis saugumas yra esminiai dalykai siekiant nustatyti teismo išlaidų sumą. Vienas iš lemiamų veiksnių ginčo atveju yra ekonominė našta ir numanoma finansinė našta, kuri tektų atitinkamiems asmenims.

64. Atsižvelgdamas į tai, negaliu pritarti direktyvos 14 straipsnio aiškinimui, kuriuo skatinama į teismo išlaidas privalomai įtraukti visą advokato honorarą, sumokėtą laimėjusios šalies. Atvirkščiai, laikausi nuomonės, kad: a) kaip tokios atlyginamos tik tos išlaidos, kurios kiekvienu atveju yra pagrįstos ir proporcingos; ir b) siekdamas numatomumo valstybės narės gali „objektyviai“ ir bendrai nustatyti maksimalią atlygintą sumą pagal skalę, kuri nurodyta ginčijamuose Belgijos teisės aktuose.

65. Advokato ir kliento santykių nereikėtų painioti su santykiais, dėl kurių atsiranda prievolė atlyginti teismo išlaidas. Pirmuoju atveju – tai sutartiniai santykiai dėl paslaugų, kai abi šalys laisvai nustato užmokestį, kurį klientas moka savo advokatui. Antruoju atveju – tai teisiniai procesiniai santykiai, kai paprastai pralaimėjusi šalis atlygina teismo išlaidas bylą laimėjusiai šaliai.

66. Skirtingas šių dviejų santykių pobūdis yra svarbus, nes pirmųjų (sutartinių) santykių atveju lemiamas vaidmuo tenka subjektyviems motyvams, o sutikimas su advokato pateiktomis finansinėmis sąlygomis priklauso tik nuo jo kliento valios, nes jis tiesiog gali susirasti kitą specialistą savo gynybai. Procesinių santykių atveju tokios pasirinkimo teisės nėra, todėl logiška, kad taikomi objektyvūs kriterijai²⁸, kuriais siekiama sukonkretinti ir galiausiai apriboti atlygintino honoraro sumą, nes šalis nedalyvavo priešingai šaliai renkantis savo advokatą.

25 — Byla C-406/09, EU:C:2011:668. Joje buvo nagrinėjama tik tai, ar su vienoje valstybėje narėje, kurioje buvo prašoma pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje paskelbtą sprendimą byloje dėl intelektinės nuosavybės teisių apsaugos, pradėta egzekvatuos procedūra susijusios išlaidos patenka į direktyvos 14 straipsnio taikymo sritį.

26 — Sprendimas *Airija / Komisija* (325/85, EU:C:1987:546, 18 punktas).

27 — Byla C-530/11, EU:C:2014:67, 52 ir paskesni punktai. Pagal nacionalines nuostatas pirmenybė buvo teikiama išankstiniams teismo išlaidų, kurių gali būti patirta ginčui pasibaigus, apribojimui.

28 — Teisingumo Teismas Sprendime *Edwards ir Pallikaropoulos* (C-260/11, EU:C:2013:221) su teismo išlaidomis siejo sąvoką „objektyvus pagrįstumas“. Minėto sprendimo 40 punkte, siekdamas užtikrinti konkrečių apeliančių interesų ir bendrųjų interesų pusiausvyrą (toje byloje buvo ginami aplinkosaugos interesai), jis pabrėžė, kad „atliekant šį vertinimą turėtų būti atsižvelgiama ne tik į suinteresuotojo asmens ekonominę padėtį, bet ir objektyviai išanalizuojamą bylinėjimosi išlaidų dydį <...>. Tokiu atveju proceso išlaidos tam tikrais atvejais neturi pasirodyti objektyviai nepagrįstos. Taigi proceso išlaidos neturi viršyti suinteresuotojo asmens finansinių galimybių ir bet kuriuo atveju neturi būti objektyviai nepagrįstos“.

67. Objektyvūs kriterijai gali būti pritaikomi atsižvelgiant į standartinių išlaidų už advokato paslaugas sistemą, kuri taip pat leistų skatinti abiejų proceso šalių lygybę, vengiant tokios situacijos, kai viena iš šalių, kurios ekonominė padėtis geresnė, užkrautų priešingai šaliai savo pasirinkimo našta. Jei būtų įmanoma visą advokato išlaidų našta užkrauti kitai šaliai, ieškovas, turintis daugiau finansinių išteklių, savo pasirinkimu galėtų naudotis beveik kaip prievartos priemone. Jeigu viena šalis žinotų, kad gali tekti apmokėti labai dideles priešingos šalies advokato išlaidas, ji gali nuspręsti, kad neverta gintis ir kad saugiau atsisakyti imtis veiksmų. Dėl to proceso šalių lygybės principas ir teisė kreiptis į teismą, kurie šioje byloje neišvengiamai susiję tarpusavyje²⁹, galėtų tapti neveiksmingi.

68. Iš tiesų, remiantis direktyvos 3 straipsnio 2 dalimi, procedūros ir gynybos būdai šioje srityje turi būti „efektyvūs, proporcingi ir atgrasantys“. Tačiau atgrasymas gali veikti dviem kryptimis: vienu atveju asmuo gali netekti motyvacijos pradėti ginčą, nes pralaimėjimo atveju turėtų apmokėti labai dideles teismo išlaidas, o priešingu atveju, laimėjęs ginčą, atgautų tik mažą patirtų išlaidų dalį. Mano nuomone, „atgrasymo“ veiksnys tokios rūšies bylose dėl teismo išlaidų egzistuoja, jei šios išlaidos apskaičiuojamos pagal numatytas gaires, kurios nustatomos iš anksto ir pagal objektyviai pagrįstus ir proporcingus principus. Advokatų išlaidos, kurias privalėtų atlyginti pralaimėjusi šalis, galėtų kliudyti teisei kreiptis į teismą (t. y. per didelis „atgrasymo“ veiksnys galėtų virsti „brangumo“ veiksmu, o tai draudžiama pagal direktyvos 3 straipsnį), jeigu jas sukonkretinti būtų leidžiama tik laimėjusiai šaliai, iš išorės nekontroliuojant sumos dydžio.

69. Ar šiuos kriterijus atitinka tokia sistema, kokia yra Belgijos sistema, nustatanti maksimalų advokato honoraro dydį, kurį atlyginti gali būti reikalaujama iš šalies, iš kurios buvo priteistos teismo išlaidos? Nė viena iš šios bylos dėl prejudicinio sprendimo šalių (įskaitant *Telenet*) nepatvirtino, kad, vertinant abstrakčiai, absoliutūs dydžiai *per se* pažeidžia direktyvos 14 straipsnį³⁰, ir aš tam pritariu³¹. Komisija aiškiai pripažįsta, kad pagal šį straipsnį neatmetama fiksuoto tarifo sistemų, kurios priskiriamos valstybių narių diskrecijai, galimybė. Nyderlandai pateikia panašias pastabas: „pagrįstos ir proporcingos“ ir „teisingumo“ sąvokų nurodymas direktyvos 14 straipsnyje yra tokio plataus pobūdžio, kad suteikia valstybėms narėms laisvę rinktis.

70. Belgijos Karalystė prašo taikyti valstybių procesinės autonomijos principą. Kaip minėjau, mano nuomonė kitokia, t. y. kad direktyvoje esant konkrečiai nuostatai, kuria būtų siekiama „vieningo“ teismo išlaidų vertinimo toje pačioje bylų kategorijoje (intelektinės nuosavybės bylose), procesines priemones neabejotinai reglamentuoja valstybės narės, tačiau laikydamosi direktyvos³².

71. Belgijos advokato išlaidų vertinimo sistema, paremta pralaimėjimo kriterijumi (ginčą pralaimėjusi šalis padengia laimėjusios šalies advokato honorarą), nustato maksimalią ir minimalią galimos reikalauti kompensacijos ribą, atsižvelgiant į ginčo sumą³³. Tikslią galutinę atlygintiną sumą turi nustatyti byla nagrinėjęs teismas, kuris nustato šią sumą susipažinęs su bylos aplinkybėmis ir laikydamasis minėtų apribojimų.

29 — Kitaip būti negali, nes teisė į veiksmingą teisminę gynybą pripažįstama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje. Šis paminėjimas svarbus, nes bylos dalykas patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį (Chartijos 51 straipsnis).

30 — Kai kurios šalys, grįsdamos savo argumentus, rėmėsi Susitarimu dėl bendro patentų teismo (OL C 175, 2013 p. 1), kuriame numatytas ne tik pagrįstumo ir proporcingumo kriterijų taikymas, bet ir maksimali teismo išlaidų suma: „<...> Laimėjusios ginčo šalies patirtas pagrįstas ir proporcingas teismo išlaidas ir kitas išlaidas iki ribos, nustatytos pagal Procedūros reglamentą, paprastai padengia pralaimėjusi šalis, išskyrus atvejus, kai teisingumas reikalauja kitaip“ (originale – be pasivirojo šrifto).

31 — Per teismo posėdį *Telenet* advokatas pripažino, kad visiškai neprieštarautų maksimalios sumos, nustatytos Karaliaus dekretu, taikymui, jei ši suma būtų didesnė.

32 — Sprendimo *Diageo Brands* (C 681/13, EU:C:2015:471) 73 punkte Teisingumo Teismas nurodė, kad direktyvos nuostatomis siekiama reguliuoti ne visus intelektinės nuosavybės teisės aspektus, o tik tuos, kurie, pirma, yra neatsiejami minėtų teisių užtikrinimo, antra, susiję su jų pažeidimais, reikalaujant, kad būtų nustatytos efektyvios teisės gynimo priemonės, kurių tikslas – užkirsti kelią bet kokiam egzistuojančios intelektinės nuosavybės teisės pažeidimui, įpareigoti jį nutraukti arba ištaisyti jo pasekmes.

33 — Šios išvados 16 punkte pateikta lentelė, kurioje nurodytos maksimalios sumos, atsižvelgiant į sumą, dėl kurios pradėta byla Kai tokia suma neįvardyta, taikoma skalė nuo 82,50 iki 11 000 EUR. Ši suma priteisiama po kiekvieno proceso stadijos, t. y. kiekvienoje instancijoje.

72. Pagrindinėje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė 11 000 EUR advokato honorarą, o tai pagal Karaliaus dekreto 3 straipsnį yra maksimali suma neapibrėžtos vertės ieškiniuose. Nustatyta suma yra gerokai mažesnė nei laimėjusios šalies prašoma atlyginti teismo išlaidų suma (daugiau nei 185 000 EUR). Tačiau, nepaisant to, iš tiesų ši aplinkybė nereikšminga, nes, viena vertus, nustatyti, ar toks honoraras yra pagrįstas ir proporcingas, priklauso ne Teisingumo Teismui, o prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, ir, kita vertus, iš pateiktos informacijos neįmanoma nustatyti, kokia suma būtų tinkama.

73. Mano nuomone, atsakymą reikėtų pateikti įvertinus visą Belgijos sistemą, atsižvelgiant į šioje šalyje taikomą įprastą, standartinį advokato honorarą. Nors direktyvos 14 straipsnyje siekiama suvienodinti visų valstybių narių teisinę intelektinės nuosavybės byloms taikomą teismo išlaidų sistemą, nemėginama suvienodinti ar suartinti valstybių narių advokatų honorarų, kurie labai skiriasi. Karaliaus dekretas būtent ir buvo patvirtintas atsižvelgus į pritariamąją Belgijos profesinių organizacijų (advokatų asociacijų) nuomonę, todėl iš esmės galima būtų manyti, kad jame pateiktos maksimalios sumos pritaikytos prie Belgijoje taikomais vidutiniais standartais. Šių organizacijų padėtis tinkama, kad galėtų pasiūlyti „objektyvaus pagrįstumo“ standartą, ir, jei priešingos šalies advokato honoraras Belgijoje jį viršija, niekas negalėtų būti priverstas jį padengti.

74. Be to, Belgijos teisės aktų leidėjo sukurtą sistemą pagrindžia ir teismo išlaidų sumos, kurią gali tekti apmokėti šalims nuo pat proceso pradžių, numatomumas. Kaip minėta, siekiant užtikrinti teisinį saugumą, reikia turėti konkrečių duomenų (fiksuotų ar išreikštų procentais), kuriais remiantis galima būtų apskaičiuoti ekonominę riziką, kurią gali sukelti ieškovo ar atsakovo procesiniai veiksmai.

75. Remdamasis šiomis prielaidomis manau, kad direktyvos 14 straipsnis nesuteikia Teisingumo Teismui pagrindo „taisyti“ Belgijos teisės aktų leidėjo valią, išreikštą minėtuose dviejuose nacionalinės teisės aktuose dėl maksimalios honoraro sumos, kuria remiantis vienai iš šalių priteisiama atlyginti kitos šalies patirtas advokato išlaidas. Manau, kad Belgijos institucijos turi (kaip rodo minėtų nuostatų rengimo procedūra) tikslią informaciją, kuri jiems leidžia nustatyti maksimalų advokato honorarą (kurį turi padengti bylą pralaimėjusi šalis), vadovaujantis jų pačių teismo išlaidų standartais, atsižvelgiant į konkrečią advokatų padėtį minėtoje šalyje ir kitus veiksnius³⁴.

76. Pagal minėtą sistemą viršutinė riba nustatyta taip, kad ieškinių, kuriuose nurodoma tiksli suma, atveju reikalaujamo atlyginti honoraro suma negali viršyti 30 000 EUR vienoje instancijoje, o ieškinių, kuriuose suma neapibrėžta, atveju – 11 000 EUR taip pat vienoje instancijoje. Šią aplinkybę galima būtų daugiau ar mažiau kritikuoti kitais atžvilgiais, bet ne dėl jos suderinamumo su direktyvos 14 straipsniu. Aišku, sistemą galima tobulinti (pavyzdžiui, išskirtiniais atvejais leidžiant atskirus nukrypimus), tačiau jos nuostatos nepažeidžia minėto straipsnio, kurio formuluotė, kaip minėta, įtvirtina „bendrąją taisyklę“, kuri leidžia taikyti išimtis, atsižvelgiant į pagrįstumo ir proporcingumo kriterijus, o tai valstybėms narėms suteikia didelę veiksmų laisvę rengiant teisės aktus. Nacionalinės teisės aktų leidėjas, mano nuomone, negali pats įvertinti įvairių veiksnių, pavyzdžiui, ribos, kurią viršijus pralaimėjusios šalies privalomas atlyginti advokato honoraras nebėra pagrįstas, atsižvelgiant į teisinę kultūrą ir advokatų padėtį Belgijoje.

34 — Belgijos Konstitucinis Teismas Sprendime Nr. 182/2008 nurodo, kad 2007 m. balandžio 21 d. įstatyme ir Karaliaus dekrete, kuriuo šis įstatymas įgyvendinamas, sumos, kurią bylą laimėjusiai šaliai privalo atlyginti pralaimėjusi šalis, apribojimai buvo nustatyti todėl, kad „teisės aktų leidėjas norėjo užtikrinti teisę kreiptis į teismą labiausiai pažeidžiamiems asmenims ir siekė išvengti „bylos byloje“ arba tokius atvejus apriboti, atsižvelgiant į galimą atlyginti honoraro sumą“.

B – *Dėl antrojo prejudicinio klausimo*

77. Atsakymą į antrąjį prejudicinį klausimą reikia nagrinėti atsižvelgiant į terminus, kuriais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas apibūdina nacionalinę teisę. Jis remiasi prielaida, kad „pagal [Belgijos] teismų praktiką išlaidos techniniam konsultantui atlygintinos tik (sutartinės ar nesutartinės atsakomybės požiūriu) neteisėto elgesio atveju“. Bendrai sutariama, kad eksperto išlaidų atlyginimui (įskaitant atitinkamas ekspertų ar techninių konsultantų išlaidas) netaikomi advokato honoraro atlyginimui taikomi teisės aktai.

78. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar Belgijos teismų praktika dėl šių išlaidų atlyginimo atitinka direktyvos 14 straipsnį. Raštu šiuo klausimu pastabas pateikusios šalys, išskyrus Belgijos vyriausybę, pritaria nesuderinamumo argumentui.

79. Prieš pateikdamas atsakymą, turiu padaryti du patikslinimus. Pirma, išlaidų, atsiradusių dėl ekspertų ar techninių konsultantų paslaugų, sąvoką galima taikyti įvairiose situacijose ir kai kurios iš jų nebūtinai patenka į „bylinėjimosi išlaidų“ kategoriją. Pastaroji kategorija apima ne bet kokias išlaidas, daugiau ar mažiau „susijusias“ su pareikštu ieškiniu, ar „prireikus“ atliktus mokėjimus, o išlaidas, atsiradusias iš karto ir tiesiogiai paties teismo proceso metu. Fizinis arba juridinis asmuo gali imtis preliminarinių veiksmų ar net konsultuotis su tam tikrais patarėjais ar ekspertais, tačiau šios išlaidos neturi būti priskirtos prie „bylinėjimosi išlaidų“. Pagal direktyvos 26 konstatuojamąją dalį „identifikavimo ir tyrimų sąnaudos“, patirtos intelektualinės nuosavybės teisių gynimo srityje, priskiriamos prie žalos atlyginimo (13 straipsnis), o ne prie teismo išlaidų (14 straipsnis).

80. Antrasis patikslinimas: Belgijos teismų kodekse (1018 straipsnio 4 dalis), be teismo išlaidų, kurias turi padengti pralaimėjusi šalis, t. y. bendra pralaimėjimo tvarka, minimos ir išlaidos, susijusios su „liudytojais ir ekspertais“, jeigu jie dalyvavo byloje pritaikius leistas „tyrimo priemones“. Šioms ekspertų išlaidoms negali būti taikomas (subjektyvus) neteisėto elgesio kriterijus, kurį nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tačiau taikoma pralaimėjimo (objektyvi) sąlyga.

81. Taigi reikėtų išsiaiškinti, kokios tiksliai ekspertų išlaidos nurodomos Belgijos teismo praktikoje, siejant jų atlyginimą su žalą sukėlusiu neteisėtu elgesiu, dėl kurio atsiranda prievolė atlyginti žalą³⁵. Gali būti dvi išmokų už techninio pobūdžio tyrimus rūšys: a) išlaidos už ekspertų paslaugas byloje, remiantis Teismų kodekso 1018 straipsnio 4 dalimi; ir b) išlaidos, patirtos ne teismo proceso metu, skirtos pagrįsti ieškiniui ar atsiliepinimui į ieškinį. Tik pastarieji atvejai susiję su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo ir pačios Belgijos vyriausybės minėta praktika.

82. Atsižvelgiant į visas šias išlygas, mano siūlomas atsakymas į antrąjį prejudicinį klausimą yra dvipusis. Mano nuomone, nacionalinė teismų praktika, kurią nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, neprieštarauja direktyvos 14 straipsniui, jei prašomos atlyginti išlaidos už techninę konsultaciją neįtraukiamos į „teismo proceso išlaidų“ sąvoką, remiantis konkrečiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, preliminarium jų pobūdžiu ir kitais kai kuriais mano minėtais veiksniais. Tokiu atveju jos gali būti atlygintinos pagal direktyvos 13 straipsnį, pagal kurį leidžiama atsižvelgti į su neteisėto elgesio sąvoka susijusias aplinkybes (kompensaciją privalo sumokėti „pažeidėj[as], kuris, žinodamas arba turėdamas pakankamą pagrindą žinoti, dalyvavo teisės pažeidžiančioje veikloje“).

83. Kita vertus, priešingai ankstesniam siūlymui, išlaidos už eksperto paslaugas byloje dėl intelektualinės nuosavybės teisių, kurios tiesiogiai ar neatidėliotinai susijusios su pareikštu ieškiniu, apsaugos turi būti atlyginamos laimėjusiai šaliai remiantis direktyvos 14 straipsniu (t. y. jeigu jos pagrįstos, proporcingos ir neprieštarauja teisingumui), nekelti jokių papildomų reikalavimų, kaip antai neteisėto elgesio.

35 — Ir raštu, ir žodžiu pateiktose pastabose nebuvo pakankamai užtikrintai konstatuota, ar šioje srityje yra susiformavusi bendra, nuosekli ir vienoda teismų praktika. Viena *Hof van Cassatie* sprendime (Belgijos Kasacinis teismas) pripažįstama, kad išlaidos už technines konsultacijas turi būti atlyginamos žalą patyrusiai šaliai, siekiant atlyginti žalą, jei tokia konsultacija buvo reikalinga šiai žalai nustatyti (pavyzdžiui, byloje dėl ekspropriacijos).

84. Siūlau į antrąjį prejudicinį klausimą atsakyti kitaip todėl, kad remiantis vidaus taisyklėmis (kylančiomis iš teismų praktikos), kurios būtų taikomos eksperto išlaidoms, galima visiškai ar iš dalies atsisakyti atlyginti šias išlaidas su intelektine nuosavybe susijusiose bylose dėl neteisėto elgesio sąvokos, tačiau taip nėra advokato honoraro atveju. Bendras šių „teismo išlaidų“ (jeigu jos tikrai būtų tokio pobūdžio išlaidos) neįtraukimas pagal nacionalinių teismų praktiką tokiose bylose neleistų net *ad casum* įvertinti jų proporcingumo ar pagrįstumo, o tai, mano nuomone, neatitinka direktyvos 14 straipsnio formuluotės ir juo siekiamo tikslo.

V – Išvada

85. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į pateiktus klausimus:

1. Pagal 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo 14 straipsnį nedraudžiamas toks nacionalinės teisės aktas, kaip nurodytasis šioje byloje pateiktame prašyme priimti prejudicinį sprendimą, kuriuo nustatyta maksimali bylą laimėjusios šalies advokato honoraro atlyginimo suma, visose bylose, įskaitant bylas, susijusias su intelektinės nuosavybės teisių apsauga, privaloma sumokėti teismo išlaidas turinčios padengti šalies.
2. Pagal Direktyvos 2004/48/EB 14 straipsnį draudžiamas neteisėto elgesio buvimo reikalavimas kaip būtina sąlyga įpareigoti pralaimėjusią šalį padengti laimėjusios šalies pagrįstas, proporcingas ir neprieštaraujančias teisingumui ekspertų išlaidas, jei šios išlaidos neatidėliotinai ir tiesiogiai susijusios su pareikštu ieškiniu dėl intelektinės nuosavybės apsaugos.